

Ян ОЛЬШЕВСЬКИЙ

# Аплодисменти

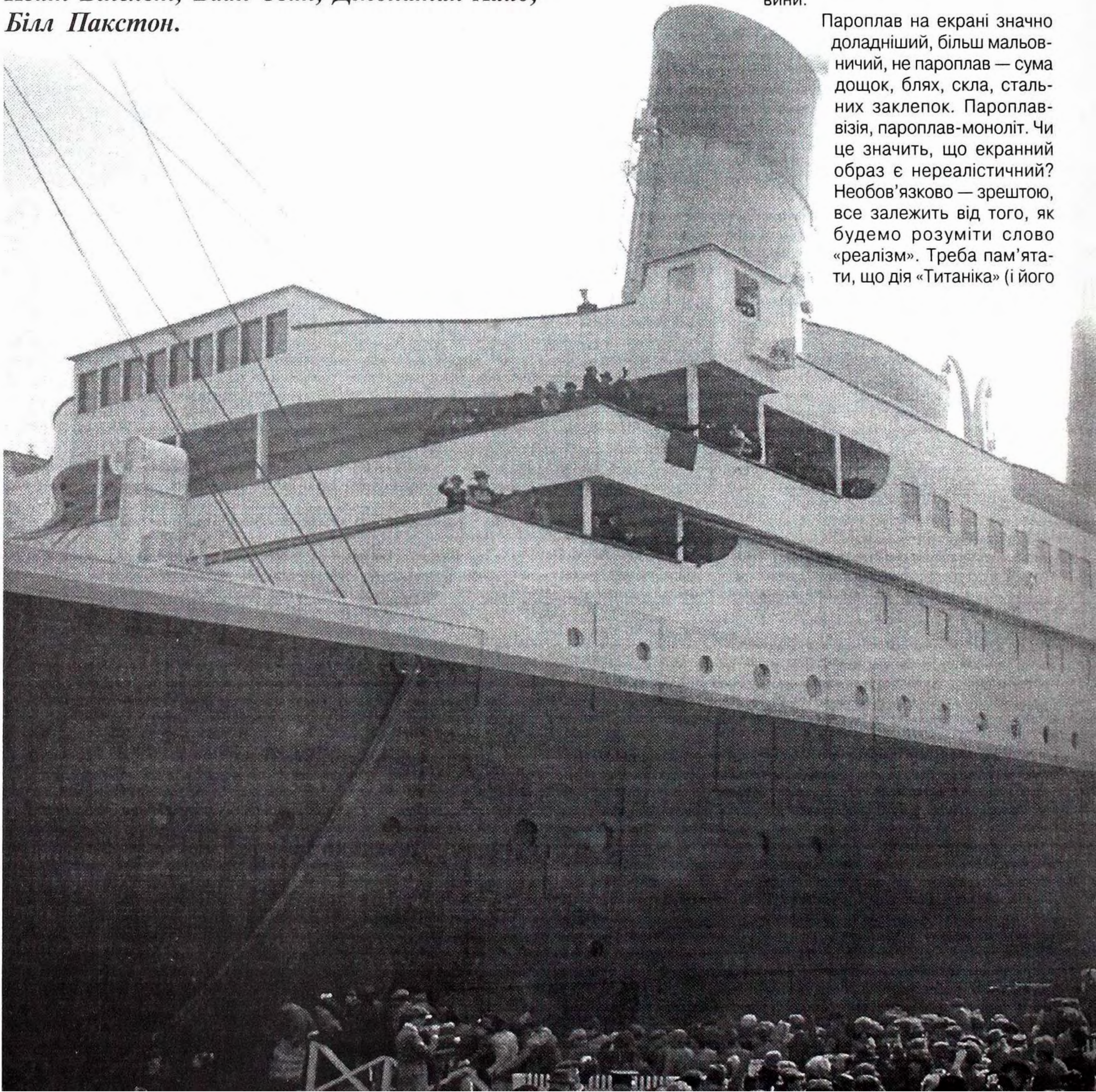
*«Титанік», США, 1997.**Сценарист і режисер — Джеймс Камерон.**Оператор — Рассел Карпенгер.**Композитор Джеймс Хорнер.**Художник Пітер Ламонт.**В ролях: Леонардо ДіКапріо,  
Кейт Вінслет, Біллі Зейн, Джонатан Хайд,  
Біл Пакстон.*

Це найдорожчий у світі фільм — і глядачі в цьому переконані. В ньому розповідається про катастрофу пасажирського пароплава, який зіткнувся з айсбергом і затонув 15 квітня 1912 року. Автори хотіли, аби пароплав на екрані виглядав «як живий», а не як макет. Витратили 200 мільйонів доларів і досягли наміченої мети.

Але це ще не привід, аби говорити про досягнення художні — правда? Отож вартості цього фільму (художні та інші) опираються значною мірою власне на отих 200 мільйонів.

Образ пароплава творився двома методами, які один одного доповнюють. По-перше, збудовано модель «Титаніка» натуральної величини (в масштабі 9:10). По-друге, дуже часто (550 випадків) послуговувались комп'ютерною анімацією. Обидва методи, крім позитивних рис, мають і деякі несприятливі побічні ефекти. Особливо другий! Комп'ютерна анімація дає дещо спрощений образ світу, виключаючи деталі — зокрема ті, що пов'язані з об'єктивними властивостями матерії, наприклад, з фактурою сировини.

Пароплав на екрані значно доладніший, більш мальовничий, не пароплав — сума дощок, блях, скла, сталевих заклепок. Пароплав-візія, пароплав-моноліт. Чи це значить, що екранний образ є нереалістичний? Необов'язково — зрештою, все залежить від того, як будемо розуміти слово «реалізм». Треба пам'ятати, що дія «Титаніка» (і його



наступників) розгортається в епоху, в якій головним способом образної документації була не тільки фотографія (тоді ще недосконала) і не фільм, а рисунок. Рисувальники були рівноцінними свідками епохи, свої свідчення переносили (пером, пізніше також пензлем і фарбою) на папір. Ера великих трансатлантиків тривала до кінця 30-х років, її розмах залишився передовсім у зроблених на швидкоруч гравюрах. Досить звернутися до тогочасних газет, придивитися до плакатів. Пароплави засліплювали, вражало також товариство на палубах.

Режисер Джеймс Камерон приніс на екран власне ту мальовану візію. Отой пароплав такий прекрасний, що аж неправдоподібний. Оті прекрасні пані в хутрах або вечірніх туалетах в обіймах своїх кавалерів. Ті — в чорних плащах, з білими шарфами на шиях. Камерон дослухається традиції, але ця слухняність дволіка. Бо до того світу режисер вводить юнака, який усе демаскує. Хлопець на ім'я Джек, власне, міг би зватися Артур Рембо — художник, здатний уважно бачити, має натуру бунтівника. Той юнак серед пасажирів першого класу помічає прекрасну дівчину на ім'я Роуз. Вони знайомляться і разом оглядають пароплав.

Аж тепер очима Джека і Роуз ми дивимось на все зблизька. І переконуємось, що пароплав не такий прекрасний, як здавалося на перший погляд. Прекрасні пані й панове мешкали на верхній палубі, а на нижній — натовп бідняків. Ніхто не хоче мешкати на нижніх палубах, всі воліють займати місце нагорі, але про тривалу гарантію говорити важко. Заради того, щоб втриматись, можна, як мати Роуз, випихати свою неповнолітню доньку в обійми Карла Хоклея. Хоклей — син промисловця, належить до тих американських нуворишів, які вважають, що гроші дають право бути нахабним, навіть підлим. На горішній палубі перебувають також люди порядні,

хоча б представники заможної родини Асторів. Але переважають нахаби, пароплав ними переповнений.

Чи тому втоне? Ні. Хоча, можливо? Адже найбільш винною особою є Брук Ісмай, власник «Титаніка» і шеф лінії «Біла зірка». Ісмай хотів би здобути Блакитну стрічку, яку присвоюють тому, хто найшвидше перепливе Атлантику. Всі океанські лінії боряться за цю нагороду, минулого року тріумфатором була конкуруюча фірма «Мавританія». Ісмай хотів би випередити конкурентів під час першого рейсу «Титаніка». Він наказує капітанові пливати на повних парах. Звідусіль надходять застереження про айсберги, капітан повинен чинити спротив шефові, але це було б ризиковано, капітан міг би втратити місце нагорі.

Аж до цієї хвилини політична ідеологія фільму є ортодоксально марксистська: все зло виводиться від імущих класів. Потім бачимо двох матросів. Вони повинні оглядати шлях, але не роблять цього, зайняті розмовою. Якби вони не відволікалися, може б зауважили льодову гору своєчасно? Так чи інакше, пароплав пошкоджений і починає проявляти понурі таємниці свого ества, так, наче в його корпусі приховувалися демони. Змінюється пластичний ключ фільму, замість ідилічної візії художників-мариністів маємо стиль Густава Доре, зокрема тих робіт, які представляють біблійний Потоп. Вражає видовище.

Після такого вступу — час для висновків. Є сенс у сценах сучасних. Бачимо частини затонулого «Титаніка» на дні моря, він виглядає, як рештки Атлантиди чи іншої цивілізації, похованої у водах океану. Видовище вражає: як могло статися, що така цивілізація знищена? З якими проблемами не змогла дати собі раду? Дивимось на уламки, як на релікт тисячолітньої давності, але ж це річ актуальна. «Титанік» налічує ледве 85 років!

Отже, нам треба шукати правду універсальну. Фільм є застереженням.

Що єднає становище матері-звідниці зі становищем шефа океанської лінії, який марить про почесі? Без сумніву — егоїзм. До катастрофи б не дійшло, якби

шеф, капітан, моряки зуміли відмовитись від своїх забаганок. Великий пароплав, як суспільство, його члени повинні іноді виходити поза сферу своїх особистих інтересів для спільного добра. Але така відмова можлива тільки тоді, коли вони знаходять для себе мотивацію. В ім'я вищих цінностей. Але такі цінності тут невідомі. Не осягає їх команда, не осягають пасажери.

І тільки це у тім фільмі справді жахливе. Жахливим є видіння пароплава, який з великою певністю в собі пливе через океан. Напрямо рейсу залишився незмінний в сенсі географічній, фізичній. Поза тим враховується тільки швидкість, все інше не має значення. Пароплав, який здатний перепливати Атлантику за 4 дні і 10 годин, є втіленням досконалості. Не мусить шукати виправдання для свого існування поза самим собою. Не потребує трансценденції. Той пароплав-суспільство змінить думку, коли опиниться на краю прірви. Тільки тоді відчує абсурд самозакоханості. Є у фільмі знаменні сцени: коли хвиля загибелі наближається, група людей оточує ксьондза і виконує молитву. Палубний оркестр починає грати гімн «Хочу бути ближче до Тебе». Досі оркестр не грав релігійних гімнів, бо ніхто з пасажирів їх не замовляв.

Остаточний висновок такий: пам'ятаймо про трансцендентне, бо воно може нас іноді врятувати від біди. Зрештою — не виключено, що колись будемо розплачуватися. Така розплата з'являється наприкінці. Роуз знову молода, знову на палубі, в салоні. Її вітають оплесками. Аплодують пасажери, які прийшли до салону значно раніше. Це ті порядні, такі як Джон Астор. Не є надто численними, але є. І аплодують.

Таким чином, може, йдеться тільки про те, щоб були оплески, не свист.

*«Film», №2, 1998.  
Переклад з польської.*

**Кадр із фільму «Титанік».**  
**Режисер**  
**Джеймс Камерон.**  
**США, 1997.**

